

Н. Ф. Єфремова,

к. е. н., доцент, Дніпровський державний технічний університет, м. Кам'янське

О. І. Чічкань,

к. е. н., доцент, Дніпровський державний технічний університет, м. Кам'янське

В. О. Галаганов,

студент, Дніпровський державний технічний університет, м. Кам'янське

ФІНАНСОВА СКЛАДОВА ПОБУДОВИ ЕКОНОМІКИ ІННОВАЦІЙНОГО ТИПУ

N. Efremova,

PhD, candidate of economics, Dnipro State Technical University, Kam'yans'ke

O. Chichkan',

PhD, candidate of economics, Dnipro State Technical University, Kam'yans'ke

V. Galaganov,

Student, Dnipro State Technical University, Kam'yans'ke

FINANCIAL COMPONENT OF INNOVATIVE ECONOMY'S CONSTRUCTION

У статті визначено сутність та основні принципи формування економіки інноваційного типу. Наведено характеристику макроекономічних та мікроекономічних факторів, які стримують розвиток інноваційних процесів в Україні. Розглянуто вплив державно-приватного партнерства на формування інноваційного середовища.

In the article authors identified and essence and basic principles of the economy of innovation type. Shown characteristic of macroeconomic and microeconomic factors that hinder the development of innovative processes in Ukraine. Considered an influence of public-private partnership for creation of innovative environment.

Ключові слова: економіка інноваційного типу, інноваційна діяльність, фінансування інновацій, державно-приватне партнерство, державне регулювання інноваційної сфери, міжнародний інноваційний досвід.

Key words: economy of innovation type, innovations, funding innovation, public-private partnership, state regulation of innovation sphere, international innovative experience.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Питання інноваційного розвитку економіки нині є надзвичайно актуальним для України. Застарілі технології у багатьох сферах економічної діяльності й недостатній рівень розвитку ІТ-технологій не дозволяють

українській економіці створювати конкурентоспроможну продукцію, стримують темпи економічного зростання. Тому необхідно розглянути проблеми, які заважають процесу формування інноваційної економіки й визначити можливі шляхи їх розв'язання.

Таблиця 1. Обсяги фінансування наукових та науково-технічних робіт за період 2005–2014 років, млн грн.

Джерело фінансування	Рік									
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
держбюджет	1711,2	1761,9	2077,4	2241,8	2405,4	2326,4	2181,8	2422,1	2341,6	1981,5
власні кошти	338,5	404,1	400,3	399,2	445,5	547,6	475,8	576,7	721,2	949,9
кошти замовників	2938,1	2239,5	2162,6	2634,4	2558,1	2686	2692,9	2316,3	2320	2067,2
інші кошти	172,6	104,9	83,1	131,7	127,3	89,5	71,2	115,6	105,4	86,4
Усього	5160,4	4510,4	4723,4	5407,1	5536,3	5649,5	5421,7	5430,7	5488,2	5085

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою статті є обґрунтування необхідності формування в Україні інноваційного середовища як важливої передумови підвищення конкурентоспроможності національної економіки та поступового нарощення темпів економічного зростання.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Питання побудови та розвитку економіки інноваційного типу викликає інтерес як у зарубіж-

них, так і у вітчизняних наукових колах. Серед іноземних робіт варто відзначити дослідження аналітиків інформаційних агентств "Deutsche Welle" та "Free Voice Information Analysis Center", які аналізують передумови та процес розвитку інноваційної економіки у розвинених країнах. Серед вітчизняних вчених проблемами розвитку інноваційних процесів займаються О.В. Пилипенко, О. Сімсон, І.О. Тивончук. В їх роботах досліджуються фактори впливу на інноваційні процеси в Україні, розг-

Рис. 1. Фактори, що стримують інноваційні процеси в економіці України

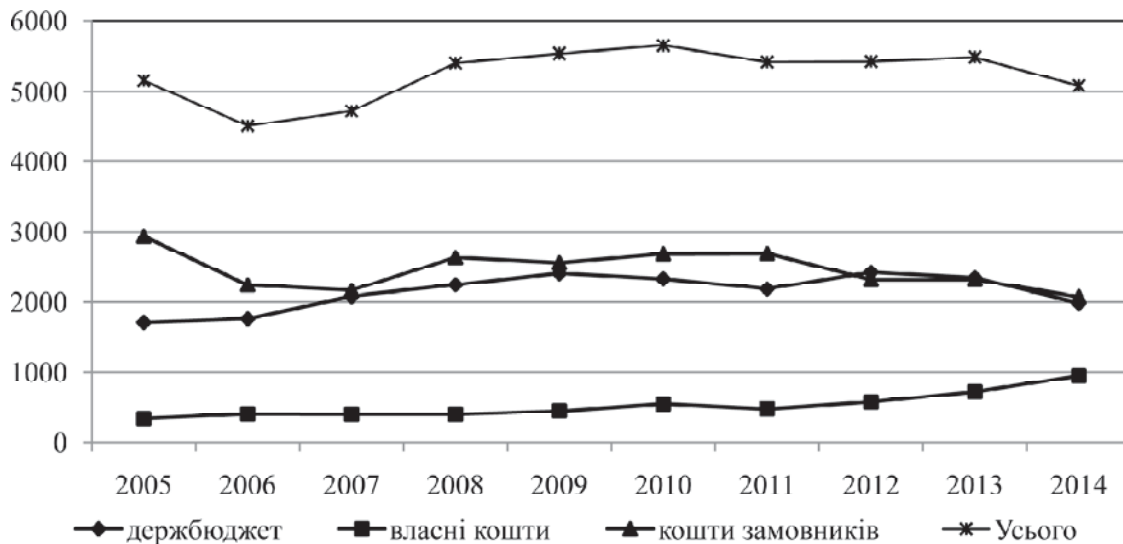

Рис. 2. Динаміка обсягів витрат на фінансування наукових та науково-технічних робіт за період 2005–2014 років, млн грн.

лядаються напрями формування економіки інноваційного типу.

Однак умови сьогодення надзвичайно актуалізують питання щодо значення фінансової складової у побудові економіки інноваційного типу.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Для більш об'єктивного дослідження процесу побудови економіки інноваційного типу необхідно визначити її сутність та встановити її основні класифікаційні ознаки.

Згідно із сучасною науковою літературою, інноваційну економіку трактують як таку, яка заснована на знаннях та інформаційних технологіях. При цьому передбачається, що головний ефект її полягає не тільки у випуску високотехнологічної продукції, а в її продуктивному використанні в усіх сферах і галузях, рівні впливу на всю економіку та суспільство. Подібне розуміння інноваційної економіки як економіки знань, інтелектуальної економіки та типу економіки, заснованої на потоці інновацій, на постійному технологічному вдосконаленні, на виробництві й експорті високотехнологічної продукції з дуже високою доданою вартістю й самих технологій, знайшло широке застосування і в економічній теорії, хоча і не стало єдино визнаним [1, с. 5].

Необхідно відзначити, що інноваційний тип розвитку економіки характеризується перенесенням акценту на використання принципово нових прогресивних технологій, переходом до випуску високотехнологічної продукції, сучасними організаційними і управлінськими рішеннями в інноваційній діяльності, що стосується як мікро-, так і макроекономічних процесів розвитку, створенням технопарків, технополісів, проведенням політики ресурсозбереження, інтелектуалізації всієї виробничої діяльності та сервізації економіки, тобто збільшенням питомої ваги сфери послуг у національній економіці.

Для повноцінного існування інноваційний тип розвитку економіки повинен ґрунтуватись на таких принципах:

— високий індекс економічної свободи, що забезпечує свободу праці та її переміщення, свободу бізне-

су, безпеку громадян, захист приватної власності, вільну конкуренцію за якість і ефективність, раціональну і науково обґрунтовану присутність в економіці держави, високий попит з боку економіки на інновації;

— високий рівень якості життя. Згідно з даним принципом людський капітал перетікає туди, де комфортніше працювати і жити кваліфікованим і конкурентоспроможним фахівцям;

— висока інноваційна активність суб'єктів економічної діяльності;

— значна перевага людського капіталу у порівнянні з фізичним капіталом у національному багатстві;

— конкуренція між інноваційними засобами та підходами, ринковий відбір найбільш ефективних з них [7].

Як свідчить реальна дійсність, українська економіка стикається з рядом проблем, які стримують розвиток інноваційної діяльності як на макроекономічному, так і на мікроекономічному рівні (рис. 1). Особливої уваги в цьому аспекті потребує проблема фінансування наукових та науково-технічних робіт, які утворюють основу для інноваційного розвитку економіки України. Статистичні дані про обсяги фінансування наукових проектів наведено в таблиці 1 [3].

Більш наочно стан фінансування наукових та науково-технічних робіт ілюструє графік динаміки витрат цього спрямування (рис. 2) [3].

За даними таблиці та діаграми можна зробити висновки, що фінансування наукових та науково-технічних проектів здійснюється, в першу чергу, за рахунок коштів замовників та державного бюджету. Негативним фактором, що стримує розвиток інноваційної діяльності в Україні, як свідчить аналіз наведених даних, є сталість та періодичне зменшення показника сукупних витрат на фінансування наукових робіт. Це, на нашу думку, є однією з причин економічної стагнації в даній сфері.

Вищевказані проблеми обумовлюють об'єктивну необхідність у їх розв'язанні. Першочергового значення набуває, на наше глибоке переконання, необхідність розробки й запровадження системи державних та недержавних методів стимулювання інноваційних про-

Рис. 3. Основні фінансові методи стимулювання інноваційної діяльності

цесів, яка б відповідала економічним реаліям вітчизняної економіки й охоплювала найбільш широкий спектр інноваційних процесів. Будуючи таку систему, слід скористатись як вітчизняними науковими розробками, так й іноземним досвідом щодо стимулювання розвитку інноваційних процесів.

Що стосується наукових розробок українських фахівців, то варто звернути увагу на дворівневу систему фінансових методів стимулювання інноваційної діяльності, запропонованої О.І. Тивончуком, яка поєднує в собі державні та недержавні методи стимулювання (рис. 3) [10, с. 301].

Рис. 4. Основні шляхи державного управління інноваційною діяльністю у рамках державно-приватного партнерства

Рис. 5. Провідні міжнародні моделі побудови економіки інноваційного типу та їх визначальні характеристики

Складено автором за даними [2; 5; 6; 12].

Однак доцільно, як нам здається, для більш ефективного застосування цієї моделі доповнити її додатковими структурними елементами, які розширять сферу застосування зазначених методів.

По-перше, окрім податкових пільг в їх широкому розумінні, необхідно й доцільно застосовувати податкові знижки і відрахування як специфічні види пільг та податковий кредит як особливу форму зниження податкового навантаження на підприємства, які здійснюють інноваційну діяльність.

Податкову знижку можна охарактеризувати як вид пільги в галузі оподаткування, що зменшує суму податку на певні законодавчо визначені величини. Сукупність цих величин, що складають основу знижки, визначається сумою витрат платника, що їх законодавець виводить з-під оподаткування шляхом зменшення на еквівалентну суму податкової бази [4]. Податкові знижки дають змогу підприємствам вираховувати додатковий відсоток понесених витрат. Тобто можна стверджувати, що за цього виду пільгового оподаткування сума витрат, що віднімається від бази оподаткування, перевищує суму реально здійснених витрат на інноваційну діяльність.

Податковий кредит є формою пільгового оподаткування, що дає можливість підприємствам фінансувати певний відсоток своїх інноваційних витрат із податкових зобов'язань [4]. Надана знижка вираховується (кредитується) з суми обчисленого податку на прибуток підприємства, що вирізняє її від інших податкових стимулів і створює зацікавленість у збільшенні капітальних вкладень за рахунок власних ресурсів. На відміну від

податкової знижки, абсолютна величина податкового кредиту не залежить від ставки податку на прибуток.

По-друге, варто звернути увагу на механізм реалізації державно-приватного партнерства у сфері інноваційного розвитку економіки. Стратегічне значення інноваційної сфери в сполученні її із соціальною й економічною роллю в розвитку країни визначає необхідність державної участі для забезпечення взаємодії наукового й бізнес середовища, створення інноваційних продуктів, що відповідає вимогам внутрішнього й глобального ринків.

У науково-технічній та інноваційній сферах формулізація відносин в рамках державно-приватного партнерства здійснюється у вигляді певних програм та підпрограм, спрямованих на вирішення окремих проблем, відповідно до визначених національних пріоритетів. Реалізація програм в рамках державно-приватного партнерства припускає не тільки фінансове забезпечення проекту, а й створення та забезпечення функціонування відповідної інфраструктури [9, с. 225—226].

Необхідно відзначити, що у рамках державно-приватного партнерства держава може активізувати інновації в промисловості та державному секторі економіки, стимулювати інноваційний розвиток недержавних підприємств за допомогою певних механізмів, які разом формують систему державного управління інноваційною економікою. Основні шляхи державного управління інноваційною діяльністю ілюструє рисунок 4 [8, с. 33].

Для активізації інноваційних процесів в Україні важливого значення набуває міжнародний досвід стимулю-

вання інноваційної діяльності в розвинутих країнах. Аналіз іноземного досвіду полягає в тому, що на його основі можна розробити інтегральну модель побудови економіки інноваційного типу, яка буде відповідати українським реаліям. Провідні економічні моделі, які на практиці виявились найбільш ефективними, та їхні визначальні характеристики ілюструє рис. 5.

Основними напрямками розвитку економіки інноваційного типу в США є підвищення наукоємності економіки, поступове збільшення витрат на наукові дослідження та матеріальне стимулювання розвитку людського капіталу в країні. Підвищення рівня наукоємності економіки США — одна з найважливіших її якісних характеристик у теперішній час. Цей процес здійснюється за двома основними напрямками: з одного боку, спостерігається загальне збільшення витрат на науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи (НДДКР), його структурними та кадровими змінами та поліпшенням, а з іншого — з'являються і стрімко розвиваються галузі, що використовують результати і розробки НДДКР у своїй основній діяльності.

Значні витрати на розвиток науки ще більше зміцнюють і розвивають науково-технологічний потенціал США. Крім частки витрат на науку у ВВП Сполучених Штатів, необхідно звернути увагу на деякі інші показники, що дають уявлення про загальний стан науки в країні. Так, на частку американських вчених припадає близько 30% всіх публікацій в світі. США володіють 54% патентів у світі. Також на частку американців припадає 44% всіх нобелівських лауреатів (за весь час існування премії) [6].

Звертаючись до європейського досвіду побудови економіки інноваційного типу, варто відзначити, що з метою підвищення конкурентоспроможності західноєвропейських країн на глобальних ринках їх урядами і Євросоюзом у цілому були розроблені спеціальні заходи щодо активізації інноваційної діяльності як основи забезпечення економічного зростання. Важливим документом, що визначив контури, напрями і стратегію розвитку національних інноваційних систем для західноєвропейських країн, стала Концепція єдиного Європейського дослідницького простору, сформована на Лісабонському саміті. В якості однієї з головних завдань в ній було визначення перспектив розвитку Європейського Союзу на період до 2021 року та подолання основних викликів XXI століття. Вони включали:

- подолання відставання від США та Японії у фінансуванні НДДКР;
- усунення розриву між рівнем фундаментальних досліджень і комерційним використанням результатів наукових досліджень і розробок;
- посилення стимулів до нововведень;
- подолання фрагментарності в використанні ресурсів і науково-технічної політики.

Одночасно як результат формування відповідної інноваційної політики стала предметом обговорення концепція створення національної інноваційної системи [12, с. 81].

Однією з основних особливостей японського підходу до інноваційної діяльності є те, що на відміну від західної філософії конкуренції, розробка інновацій в японському розумінні, перш за все, обумовлена групо-

вим рівнем створення інновацій. Багато в чому ці погляди пов'язані з особливостями японського підходу до самої фірми. Професор Гарвардської школи бізнесу Х. Такеучі проводить відмінність між західним підходом до компанії, представленим, зокрема, Г. Саймоном, згідно з яким фірма сприймається як машина по обробці інформації, і японським, де фірма розглядається як живий організм. У цілому Х. Такеучі виділяє шість основних відмінних рис японського підходу до інноваційної діяльності:

1. Сприйняття компанії як живого організму, а не як машини.
2. Зосередження уваги більшою мірою на підкріпленні своїх переконань фактами, ніж на пошуках істини.
3. Акцент на прихованому, а не на явному знанні, що відповідає шостому поколінню моделі інноваційного процесу.
4. Основний наголос робиться на колективи, що самоорганізуються, а не тільки на існуючі оргструктури при створенні нового знання.
5. Звернення до менеджменту середнього рівня для вирішення протиріч між керівництвом компанії і її працівниками, що є найбільш важливим для інноваційної діяльності.
6. Придбання знання від аутсайдерів так само, як і від інсайдерів, що відповідає п'ятому поколінню моделі інноваційного процесу [2, с. 67].

Для Південної Кореї інновації та технології є ключовими факторами, які покладено в основу конкурентоспроможності південнокорейського експорту та стимулювання стрімкого економічного зростання країни в останні десятиліття. Темпи зростання настільки вражаючі, що Південна Корея пройшла шлях від однієї з найбідніших країн в 1960-ті роки до 13-го місця у списку найпотужніших економік світу за результатами 2014-го року (дані Світового банку).

На сьогоднішній день країна інвестує в наукові дослідження і розробки (R&D) значно більшу частку свого ВВП порівняно з іншими розвиненими країнами. Згідно з даними Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), Південна Корея в 2014 році витратила 4,29 відсотка свого ВВП на R&D, за нею слідує Ізраїль (4,11 відсотка) і Японія (3,58 відсотка) [5].

Аналіз вітчизняного та іноземного досвіду побудови економіки інноваційного типу обумовлює об'єктивну необхідність у розробці нової інтегрованої інноваційної системи, яка буде включати превентивні і протекційні заходи і буде відповідати українським реаліям. Принципове значення для сучасної української економіки має перехід від відособленої конкуренції концепції інноваційного розвитку до впровадження інновацій за всіма напрямками фінансово-економічної стратегії держави, що передбачає формування ефективного фінансового механізму з метою:

- створення науково-дослідних центрів зі змішаним фінансуванням;
- збільшення власних коштів підприємств для самофінансування інвестицій;
- забезпечення довгостроковими інвестиціями інноваційні проекти, для чого потрібно створити спеціалізовані банки галузевого розвитку, котрі забезпе-

чуватимуть довгострокове кредитування важливих проектів.

Не менше значення мають фінансово-організаційна підтримка процесів комерціалізації перспективних вітчизняних розробок та використання для цього потенціалу організації форумів і венчурних ярмарків для інформування інвесторів про наявні інноваційні проекти [11, с. 14].

ВИСНОВКИ

Вищесказане дозволяє зробити висновок, що побудова економіки інноваційного типу є одним з ключових завдань для України. Міжнародний досвід показує, що економіка країни, що перейшла до інноваційної моделі розвитку, зростає швидшими темпами і є більш конкурентоспроможною в умовах глобалізованого суспільства. На розвиток інноваційної сфери в Україні негативно впливає ряд макроекономічних та мікроекономічних факторів. Особливої уваги заслуговують фінансові аспекти побудови інноваційної економіки, до яких відносяться проблема низького рівня фінансування наукових робіт і досліджень та недостатньо розвинений механізм функціонування державно-приватного партнерства в інноваційній сфері. Для вирішення зазначених проблем необхідно звернутись до вітчизняних досліджень та міжнародного досвіду побудови економіки інноваційного типу. Аналіз цих досліджень дозволить розробити й запровадити систему державних та недержавних фінансових методів стимулювання інноваційних процесів в Україні, яка буде відповідати економічним реаліям української економіки, охоплювати найбільш широкий спектр інноваційних процесів і створить умови для розвитку інновацій як у короткостроковій, так і в довгостроковій перспективі.

Література:

1. Головінов О.М. Інноваційна активність і інноваційні процеси в національній економіці / О.М. Головінов. — К.: Економіка та держава. — 2013. — № 6. — С. 4—8.
2. Малютин Д.Л. Анализ и оценка формирования инновационной среды в Японии / Д.Л. Малютин. — М.: Креативная экономика. — 2013. — № 5. — С. 65—69.
3. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
4. Офіційний сайт Державної фіскальної служби України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/>
5. Офіційний сайт інформаційного агентства "Deutsche Welle" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.dw.com/uk/>
6. Офіційний сайт інформаційного агентства "Free Voice Information Analysis Center" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://iac.org.ua/uk/>
7. Офіційний сайт Центру досліджень регіональної економіки [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.lerc.ru/>
8. Пилипенко О.В. Державне управління інноваційною діяльністю в Україні: проблеми та перспективи / О.В. Пилипенко. — К.: Економіка України. — 2016. — № 9. — С. 31—44.

9. Сімсон О. Державно-приватне партнерство в інноваційній сфері / О. Сімсон. — К.: Вісник Академії правових наук України. — 2011. — № 4. — С. 222—230.

10. Тивончук І.О. Фінансові методи стимулювання інноваційних процесів у промисловості / І.О. Тивончук. — Л.: Вісник національного університету "Львівська політехніка". — 2007. — № 576. — С. 298—303.

11. Шнипко О.С. Інноваційно-технологічне оновлення економіки як показник цивілізованої успішності країни / О.С. Шнипко. — К.: Фінанси України. — 2011. — № 8. — С. 3—14.

12. Юрин С.В. Основные пути формирования инновационных систем в странах с развитой рыночной экономикой / С.В. Юрин. — М.: Креативная экономика. — 2010. — № 6. — С. 81—85.

References:

1. Holovinov, O.M. (2013), "Innovation activity and innovation processes in the national economy", *Ekonomika ta derzhava*, vol. 6, pp. 4—8.
 2. Maljutin, D.L. (2013), "Analysis and evaluation of the innovation environment in Japan", *Kreativnaja jekonomika*, vol. 5, pp. 65—69.
 3. The official site of the State Statistics Service of Ukraine (2015), "Dynamics of expenses for financing scientific and technical work for the period 2005-2014 years", available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 15 November 2016).
 4. The official Site of the State Fiscal Service of Ukraine (2016), "Value Added Tax", available at: <http://sfs.gov.ua/> (Accessed 4 November 2016).
 5. The official Site of information agency "Deutsche Welle" (2016), "The importance of innovation for South Korea", available at: <http://www.dw.com/uk/> (Accessed 18 November 2016).
 6. The official Site of information agency "Free Voice Information Analysis Center" (2016), "World leaders in innovation", available at: <http://iac.org.ua/svitovi-lideri-u-sferi-innovatsiy/> (Accessed 9 November 2016).
 7. Official Site of Research Center of the regional economy (2016), "An innovative economy and knowledge economy", available at: <http://www.lerc.ru/> (Accessed 27 October 2016).
 8. Pylypenko, O.V. (2016), "The state regulation of innovation activity in Ukraine: Problems and Prospects", *Ekonomika Ukrainy*, vol. 9, pp. 31—44.
 9. Simson, O. (2011), "Public-private partnership in the innovation sphere", *Visnyk Akademii pravovykh nauk Ukrainy*, vol. 4, pp. 222—230.
 10. Tyvonchuk, I.O. (2007), "Financial incentives innovation processes in industry", *Visnyk natsional'noho universytetu "L'vivs'ka politekhnik"*, vol. 576, pp. 298—303.
 11. Shnyenko, O.S. (2011), "Innovation and technological innovation economy as a measure of success of a civilized country", *Finansy Ukrainy*, vol. 8, pp. 3—14.
 12. Jurin, S.V. (2010), "Main ways of formation of innovative systems in the developed market economies", *Kreativnaja jekonomika*, vol. 6, pp. 81—85.
- Стаття надійшла до редакції 14.12.2016 р.*